

Cuprins

Introducere	1
1. Nulitatea	9
1.1. Nulitatea în dreptul roman	9
1.1.1. Începutul folosirii noțiunii de „nulitate” în dreptul roman	10
1.1.2. Folosirea noțiunii de „nulitate” în perioada de la fondarea Romei și până la adoptarea Legii celor XII table (753 î.Hr. - 449 î.Hr.)	14
1.1.3. Argumente pentru folosirea nulității ca sancțiune de drept privat în perioada Republicii (509 î.Hr. - 27 î.Hr.).	16
1.1.4. Influența dreptului roman în Dacia	21
1.2. Sublinieri	23
2. Concepția clasică despre nulitate	24
2.1. Evoluția noțiunii de „nulitate” în doctrina și în dreptul francez	24
2.1.1. Nulitățile de plin drept și resciziunile	27
2.1.2. Apariția viciilor de consimțământ	30
2.1.3. Interesul protejat, criteriu de partajare a nulității în nulitate absolută și nulitate relativă	33
2.2. Sublinieri	36
3. Inexistența și nulitatea actului juridic	38
3.1. Inexistența	38
3.1.1. Inexistența legată de instituțiile privind structura social-juridică a societății romane primitive	40
3.1.2. Inexistența rezultând din neîndeplinirea regulilor de formă	40
3.1.3. Inexistența rezultând din lipsa unui element de fond al actului	40
3.1.4. Actele inexistente și actele nule	41
3.1.5. Despre consacrarea teoriei inexistenței în Codul Napoleon	47
3.1.6. Teoria actului-organism în doctrina clasică	50

3.1.7. Critica teoriei clasice a nulității – teoria modernă	
a nulității _____	51
3.1.7.1. Respingerea teoriei actelor inexistente _____	52
3.1.7.2. Conceperea nulității ca un drept la critică _____	52
3.1.7.3. Interesul protejat, criteriu de delimitare	
a nulității concepute ca un drept la critică _____	53
3.1.8. Critica teoriei moderne a nulității _____	54
3.1.8.1. Critica împotriva conducerii nulității	
ca un drept la critică _____	54
3.1.8.2. Critica asupra adoptării criteriului interesului	
protejat _____	55
3.2. Sublinieri _____	56
4. Nulitatea și inexistența în legislația și în doctrina civilă	
română clasică și modernă _____	58
4.1. Nulitatea și inexistența în vechiul drept românesc _____	58
4.1.2. Nulitatea în Codul civil de la 1864 și în doctrina	
civilă română _____	61
4.1.2.1. Nulitățile de plin drept și resciziunile în Codul	
civil român din 1864 și în doctrina civilă română _____	61
4.1.2.2. Inexistența în doctrina civilă românească	
modernă _____	63
4.1.3. Opoziția doctrinei civile române la teoria actelor	
inexistente _____	66
4.1.3.1. Hamangiu, Rosetti-Bălănescu, Băicoianu	
și teoria actelor inexistente _____	66
4.1.3.2. Istrate Micescu și teoria actelor inexistente _____	67
4.1.3.3. Traian Ionașcu și teoria actelor inexistente _____	67
4.1.3.4. Aurel Pop și Gheorghe Beleiu și teoria actelor	
inexistente _____	67
4.1.4. Nulitatea în doctrina civilă românească modernă _____	68
4.1.4.1. Hamangiu, Rosetti-Bălănescu și Băicoianu	
și teoria nulității actelor juridice civile _____	68
4.1.4.2. Istrate Micescu și teoria nulității actelor	
juridice civile _____	70
4.1.4.3. Traian Ionașcu și teoria nulității actelor	
juridice civile _____	70
4.1.4.4. Consolidarea teoriei nulității în doctrina	
civilă românească _____	72
4.2. Sublinieri _____	75

5. Evoluția teoriei actelor inexistente	77
5.1. Renașterea teoriei inexistenței actelor juridice civile	77
5.1.1. Cauza în noua teorie a inexistenței	78
5.1.2. Regimul juridic al inexistenței faptelor, actelor, declarațiilor și situațiilor juridice	79
5.2. Sublinieri	80
6. Clauzele nescrise în Codul civil și în doctrina civilă	82
6.1. Clauza nescrisă	82
6.1.1. Teze privind expresia „considerat nescrisă”	82
6.1.1.1. Argumente pentru susținerea tezei potrivit căreia expresia „considerată nescrisă” consacră o sancțiune autonomă	82
6.1.1.2. Argumente pentru susținerea tezei potrivit căreia expresia „considerată nescrisă” este sinonimă cu noțiunea de „nulitate”	84
6.1.2. Reglementarea clauzelor considerate nescrise în proiectul Codului european al contractelor	86
6.1.3. Reglementarea clauzelor nescrise în Codul civil român	87
6.2. Sublinieri	89
7. Actul juridic civil obiect al nulității	92
7.1. Scurte considerații despre actul juridic civil	92
7.1.1. Definiția actului juridic civil	94
7.1.2. Construcția tehnică a voinței	95
7.1.2.1. Noi elemente în construcția tehnică a voinței	96
7.1.3. Condițiile de validitate ale actului juridic civil	99
7.1.4. Efectele actului juridic civil	102
7.1.4.1. Raportul juridic civil și interesul	102
7.1.4.2. Concepția clasică despre raportul juridic civil	102
7.1.4.3. Purtătorul valorii pecuniare și elementul care dă valoarea pecuniară raportului juridic civil	107
7.1.4.4. Purtătorul de valoare – este un element component al raportului juridic de drept privat?	108
7.2. Sublinieri	113
8. Interesul	116
8.1. Definiția și etimologia noțiunii de „interes”	116
8.1.1. Înțelesuri ale noțiunii de „interes” în societățile arhaice și în societatea romană	118

8.1.2. Concepția hedonistă despre interes _____	120
8.1.3. Concepția economică despre interes – mercantilismul _____	122
8.1.4. Concepțiile psihologică și sociologică despre interes _____	123
8.1.5. Concepția utilitaristă despre interes _____	133
8.1.6. Concepția materialistă despre interes _____	135
8.1.7. Concepția juridică despre interes _____	136
8.1.8. Sublinieri _____	139
8.2. Categoriile de interes _____	141
8.2.1. Interese de drept privat și interese de drept public ____	141
8.2.2. Interese personale și interese generale _____	146
8.2.2.1. Congruența dintre interesele personale _____	151
8.2.2.2. Corelația dintre interesul personal și interesul general _____	153
8.2.2.3. Despre interesul public, interesul general și ordinea publică _____	155
8.2.3. Interese sociale _____	158
8.2.4. Interese pecuniare și interese non-pecuniare _____	160
8.2.5. Interese legitime și interese nelegitime _____	160
8.2.6. Sublinieri _____	162
9. Nulitatea în Codul civil român _____	164
9.1. Concepția Codului civil despre nulitate _____	164
9.1.1. Nulitate și legalitate _____	166
9.1.2. Genuri de nulități _____	167
9.1.2.1. Nulitatea absolută și nulitatea relativă _____	167
9.1.2.2. Corelația dintre atributele absolut și relativ ale nulității _____	170
9.1.3. Nulitatea absolută expresă și virtuală și nulitatea relativă expresă și virtuală _____	171
9.1.4. Nulitatea amiabilă și nulitatea judiciară _____	172
9.1.4.1. Nulitatea amiabilă _____	172
9.1.4.2. Nulitatea judiciară _____	174
9.1.5. Nulitatea totală și nulitatea parțială _____	174
9.1.5.1. Nulitatea totală _____	174
9.1.5.2. Nulitatea parțială _____	176
9.1.6. Nulități de fond și nulități de formă _____	177
9.2. Sublinieri _____	177

10. Nulitatea și alte cauze de ineficacitate ale actelor juridice civile	179
10.1. Varietatea sancțiunilor juridice civile	179
10.1.1. Nulitatea și revocarea	179
10.1.1.1. Considerații generale despre revocare	179
10.1.1.2. Comparația dintre nulitate și revocare	182
10.1.2. Nulitatea și denunțarea unilaterală	183
10.1.2.1. Considerații generale despre denunțarea unilaterală	183
10.1.2.2. Comparația dintre nulitate și denunțarea unilaterală	184
10.1.3. Nulitatea și rezoluțiunea	186
10.1.3.1. Despre rezoluțiune	186
10.1.3.2. Genuri de rezoluțiune în Codul civil	188
10.1.3.3. Comparația dintre nulitate și rezoluțiune	190
10.1.4. Nulitatea și rezilierea	191
10.1.4.1. Despre reziliere	191
10.1.4.2. Comparația dintre nulitate și reziliere	191
10.1.5. Nulitatea și caducitatea	192
10.1.5.1. Considerații generale despre caducitate	192
10.1.5.2. Comparația dintre nulitate și caducitate	193
11. Cauzele de nulitate	195
11.1. Conceptul de „cauză”	195
11.1.1. Genuri de cauze care atrag sancțiunea nulității	197
11.1.2. Cauze care atrag nulitatea absolută și cauze care atrag nulitatea relativă	197
11.1.3. Cauze de fond și cauze de formă	198
12. Cauzele care atrag sancțiunea nulității absolute	199
12.1. Caracterul imperativ al condițiilor cerute de normele de drept pentru validitatea actelor juridice	199
12.2. Capacitatea civilă	200
12.2.1. Trăsăturile capacității civile	202
12.3. Capacitatea civilă de folosință a persoanei fizice	203
12.3.1. Începutul capacității civile de folosință a persoanei fizice	204
12.3.2. Conținutul capacității civile de folosință a persoanei fizice	204

12.3.3. Încetarea capacității civile de folosință a persoanei fizice _____	205
12.4. Capacitatea civilă de folosință a persoanei juridice _____	205
12.4.1. Începutul capacității civile de folosință a persoanei juridice _____	206
12.4.2. Conținutul capacității civile de folosință a persoanei juridice _____	207
12.4.3. Încetarea capacității civile de folosință a persoanei juridice _____	208
12.5. Consimțământul _____	209
12.5.1. Semnificații ale termenului „consimțământ” _____	211
12.5.2. Manifestarea și natura consimțământului _____	213
12.5.3. Exteriorizarea consimțământului _____	214
12.5.4. Cerințe pentru exprimarea valabilă a consimțământului _____	215
12.5.4.1. Să provină de la o persoană cu discernământ _____	216
12.5.4.2. Să existe hotărârea de a se obliga juridicește _____	216
12.5.4.3. Să fie exteriorizat _____	217
12.5.4.4. Să nu fie viciat _____	217
12.6. Obiectul actului juridic _____	218
12.6.1. Cerințe de valabilitate ale obiectului actului juridic civil _____	221
12.6.1.1. Să existe _____	222
12.6.1.2. Să fie în circuitul civil _____	222
12.6.1.3. Să fie determinat sau determinabil _____	223
12.6.1.4. Să fie posibil _____	223
12.6.1.5. Să fie licit _____	224
12.6.1.6. Cerințe speciale de valabilitate ale obiectului actului juridic civil _____	228
12.7. Cauza actului juridic civil _____	229
12.7.1. Teoria clasică a cauzei actului juridic civil _____	230
12.7.2. Teoria anti-cauzalistă a actului juridic civil _____	231
12.7.3. Teoria neo-cauzalistă a actului juridic civil _____	232
12.7.4. Teoria cauzei obiective a actului juridic civil _____	232
12.7.4.1. Teoria cauzei obiective a actului juridic civil propusă de Istrate Micescu _____	233
12.7.5. Cauza în opinia lui Rudolf von Ihering (Legea scopului) _____	235

12.7.6. Teoria asupra cauzei în doctrina civilă română _____	237
12.7.7. Cauza/motivul determinant în Codul civil _____	239
12.7.8. Cerințe de valabilitate ale cauzei _____	240
12.7.8.1. Să nu fie contrară legii, ordinii publice și bunelor moravuri _____	241
12.7.8.2. Să existe _____	243
12.7.9. Proba cauzei _____	244
12.8. Frauda la lege _____	245
12.9. Forme ale actului juridic civil _____	247
12.9.1. Consensualismul _____	248
12.9.1.1. Limitări ale principiului consensualismului _____	248
12.9.1.2. Forme de limitare ale principiului consensualismului _____	249
12.9.2. Forma autentică (<i>ad validitatem</i>) _____	249
12.9.2.1. Formă autentică a actului juridic _____	249
12.9.2.2. Lipsa formei autentice privind actele juridice de drept privat _____	252
12.9.2.3. Sancțiunea încălcării lipsei de formă autentică _____	252
12.9.2.4. Corelații între condiția de formă a actului juridic, forma autentică a înscrisului și sancțiunea aplicabilă _____	252
12.9.3. Forma actului juridic sub semnătură privată _____	254
12.9.3.1. Sancțiunea lipsei de formă în înscrisurile sub semnătură privată _____	254
12.9.3.2. Forma <i>ad probationem</i> a înscrisului sub semnătură privată _____	257
12.9.3.3. Lipsa formei <i>ad probationem</i> în înscrisul sub semnătură privată _____	257
12.9.3.4. Sancțiunea încălcării condiției de formă <i>ad probationem</i> _____	257
12.9.3.5. Corelația dintre încălcarea condiției <i>ad probationem</i> și actul juridic _____	258
12.10. Sublinieri _____	258
13. Cauzele care atrag sancțiunea nulității relative _____	260
13.1. Elemente viciate ale actului juridic civil, care atrag sancțiunea nulității relative _____	260
13.2. Capacitatea de exercițiu a persoanei fizice _____	261

13.2.1. Începutul capacității civile de exercițiu a persoanei fizice _____	262
13.2.2. Conținutul capacității civile de exercițiu a persoanei fizice _____	262
13.2.3. Încetarea capacității de exercițiu a persoanei fizice ____	263
13.2.4. Incapacități de exercițiu ale persoanei fizice _____	263
13.3. Discernământul _____	264
13.4. Capacitatea de exercițiu a persoanei juridice _____	269
13.4.1. Începutul capacității de exercițiu a persoanei juridice _____	270
13.4.2. Conținutul capacității de exercițiu a persoanei juridice _____	270
13.4.3. Încetarea capacității de exercițiu a persoanei juridice _____	271
13.5. Eroarea viciu de consimțământ _____	271
13.5.1. Structura erorii viciu de consimțământ _____	272
13.5.2. Genuri ale erorii viciu de consimțământ _____	273
13.5.2.1. Eroarea asupra naturii sau obiectului contractului _____	274
13.5.2.2. Eroarea asupra identității obiectului prestației ____	275
13.5.2.3. Eroarea asupra calității obiectului prestației ____	275
13.5.2.4. Eroare asupra unor împrejurări considerate esențiale de părți _____	275
13.5.2.5. Eroarea asupra identității fizice a unei persoane _____	276
13.5.2.6. Eroarea asupra identității civile a persoanei _____	276
13.5.2.7. Eroarea asupra calității persoanei _____	276
13.5.2.8. Eroarea asupra unei norme de drept determinante _____	277
13.5.3. Adaptarea contractului în cazul erorii _____	278
13.5.4. Proba erorii _____	278
13.6. Dolul viciu de consimțământ _____	280
13.6.1. Structura dolului viciu de consimțământ _____	281
13.6.2. Genuri ale dolului viciu de consimțământ _____	282
13.6.3. Proba dolului viciu de consimțământ _____	283
13.6.4. Răspunderea pentru dol viciu de consimțământ ____	283
13.7. Violența viciu de consimțământ _____	284
13.7.1. Structura violenței viciu de consimțământ _____	285
13.7.2. Tipuri de violență viciu de consimțământ _____	286

13.7.3. Proba violenței viciu de consimțământ _____	288
13.7.4. Răspunderea pentru violența viciu de consimțământ _____	288
13.8. Leziunea viciu de consimțământ _____	290
13.8.1. Teorii despre leziunea viciu de consimțământ _____	292
13.8.2. Leziunea în Codul civil _____	293
13.8.3. Adaptarea contractului _____	295
13.9. Lipsa cauzei _____	296
13.9.1. Lipsa cauzei și lipsa determinării obiectului obligației _____	297
13.9.2. Proba pentru lipsa cauzei _____	298
13.10. Sublinieri _____	298
14. Remedii ale nulității și efectele nulității _____	299
14.1. Reglementări din Codul civil pentru remedierea actelor juridice viciate _____	299
14.1.1. Refacerea actului nul absolut _____	299
14.1.2. Validarea contractului _____	300
14.1.2.1. Confirmarea contractului _____	300
14.1.2.2. Executarea obligației _____	302
14.1.2.3. Decăderea din dreptul de a cere anularea contractului _____	302
14.1.2.4. Prescripția dreptului de a cere anularea contractului _____	303
14.1.3. Efectele nulității _____	304
14.2. Sublinieri _____	305
15. Dreptul material la acțiune _____	306
15.1. Acțiunea și dreptul la acțiune _____	306
15.1.1. Dreptul material la acțiune _____	308
15.1.2. Dreptul material la acțiune și dreptul de constrângere în materia nulității actelor juridice _____	314
15.1.3. Subiectul activ al dreptului material la acțiunea de a cere constatarea sau declararea nulității actului juridic civil _____	315
Bibliografie _____	319

Introducere

1. În limbajul comun, cuvintele „*nul*”, „*nulă*”, „*nulitate*” sunt folosite pentru a desemna ceva inexistent, ceva fără efect, ceva lipsit de valoare sau ceva de o valoare egală cu zero.

În limbajul juridic, cuvântul „*nulitate*” a fost folosit fie pentru a desemna ceva nul, cum este în expresia „*actul este nul*”, fie pentru a desemna o sancțiune cu care se acționează împotriva unui act juridic, cu scopul de a-l desființa.

Înțelesul de „*sancțiune juridică*” a cuvântului „*nulitate*” este susținut de majoritatea doctrinei civile.

Etimologic, înțelesul cuvântului „*sancțiune*” provine din substantivul latin „*sanctio*”^[1] („*acțiunea de a sancționa*”), care s-a format din participiul verbului „*sancire*” („*a sfîinți*”, „*a face sacru, inviolabil*”, „*a consfinți*”), acesta din urmă provenind din adjectivul latin „*sanctus*” („*sfânt*”, „*sacru*”, „*inviolabil*”).

Înțelesul cuvântului „*nulitate*”, acela de „*sancțiune juridică*”, diferă de înțelesul noțiunilor din care a provenit. Nulitatea este considerată o sancțiune juridică, pentru că este reglementată, cu acest înțeles, în normele de drept și pentru că acționează asupra unor relații dintre persoane ce sunt obiect de reglementare a normelor de drept.

În anul 1983, în doctrina juridică română^[2], s-a susținut că nulitatea, ca sancțiune juridică, este obiectul raportului juridic de constrângere care se naște între stat și făptuitor, pentru că numai statul poate să aplice sancțiuni, nu și partea lezată, deoarece această din urmă parte nu poate să-și facă singură dreptate. Acest raport, arată același autor, apare mai întâi în formă virtuală, iar apariția lui concretă depinde de stăruința părții vătămate.

---

[1] QUICHERAT L., DAVELUY A., *Dictionnaire Latin-Français*, Ed. Librairie de l'Hachette et C, Paris, 1865, p. 1052 – *sanctio, ônis*, = 1. *action de sanctionner* (acțiunea de a sancționa); 2. *sanction de la loi, peine, châtiment* (sancțiunea legii, pedeapsă, corecție).

[2] BOBOȘ GH., *Teoria generală a statului și dreptului*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1983, p. 225-227.

Ideea pare mai veche, datând din anul 1939^[1], dar nu și-a găsit ecou în doctrina civilă.

În anul 2010, ideea este reluată^[2], dar nici de această dată nu s-a regăsit printre normele Codului civil.

2. Expresia „sanțiune juridică” are un caracter general. Prin sfera sa, cuprinde ansamblul de sancțiuni stabilite prin norme de drept. Sanțiunea nulității este un tip particular de sancțiune juridică.

În doctrina juridică^[3] s-a făcut distincția între:

- a) sanțiunea juridică privită ca parte structurală a normei de drept; și
- b) sanțiunea juridică privită ca parte a unui raport juridic concret.

Sanțiunea juridică privită ca **parte structurală a normei de drept** este considerată a fi „*acea parte componentă a structurii logice a oricărei norme juridice, care prevede consecințele încălcării dispoziției acesteia*”^[4].

Sanțiunea juridică privită ca **parte a unui raport juridic concret** a fost înțeleasă ca „*element al raportului juridic concret*”^[5].

S-a mai arătat, în doctrina citată, că „*pentru a desluși acest sens al noțiunii, trebuie să pornim tot de la norma juridică și să reținem că aplicarea sancțiunii (concrete) este determinată, întotdeauna, de încălcarea dispoziției unei norme de drept, așadar, de fapt ilicit, căci – evident – numai într-un asemenea caz sancțiunea (concretă) este necesară și utilă*”^[6].

Fapta ilicită – așa cum se reține în doctrina citată – este cauza care determină nașterea *raportului juridic de constrângere*, între stat, în calitate de subiect activ, și făptuitor, în calitate de subiect pasiv, pentru că sanțiunea se aplică de către organele stabilite de lege, în numele statului.

3. În doctrina civilă s-au exprimat mai multe opinii cu privire la raportul juridic de constrângere.

---

[1] MIRONESCU G.G., *Curs de Enciclopedia Dreptului*, vol. I, Ed. Tipografiile române unite, București, 1939, p. 58-67.

[2] CHIRICĂ D., *Studii de drept privat*, Ed. Universul Juridic, București, 2010, p. 72.

[3] *Ibidem*.

[4] CHIRICĂ D., *op. cit.*, p. 72.

[5] *Ibidem*.

[6] CHIRICĂ D., *op. cit.*, p. 72.

Într-o primă opinie^[1], s-a considerat că dreptul de constrângere există în conținutul dreptului subiectiv.

Într-o altă opinie^[2], s-a arătat că raportul juridic de constrângere se naște între stat, în calitate de subiect activ, și făptuitor, în calitate de subiect pasiv, pentru că sancțiunea juridică se aplică întotdeauna în numele societății reprezentate prin organele de stat.

S-a mai arătat, în aceeași opinie, că încălcarea unei norme poate determina nașterea unui raport juridic concret de constrângere, între stat și făptuitor, atunci când gradul de pericol social necesită intervenția din oficiu a statului, iar, în caz contrar, raportul de constrângere rămâne doar virtual și depinde de opțiunea părții vătămate, care poate cere concursul forței de constrângere a statului sau poate renunța la solicitarea intervenției statului.

Într-o a treia opinie^[3], s-a susținut existența a două faze ale raportului de constrângere.

---

^[1] BELEIU GH., *Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil*, ed. a VI-a revăzută și adăugită de NICOLAE M. și TRUȘCĂ P., Ed. Șansa SRL, București, 2000, p. 87: „Dreptul subiectiv civil este posibilitatea recunoscută de legea civilă subiectului activ – persoană fizică ori persoană juridică – în virtutea căreia acesta poate, în limitele dreptului și moralei, să aibă o anumită conduită, să pretindă o conduită corespunzătoare – să dea, să facă ori să nu facă ceva – de la subiectul pasiv, și să ceară concursul forței coercitive, statului în caz de nevoie”; BOROI G., *Drept civil. Partea generală. Persoanele*, ed. a 3-a, Ed. Hamangiu, București, 2008, p. 76: „Vom defini dreptul subiectiv civil ca fiind posibilitatea subiectului activ, în limitele normelor juridice civile, de a avea o anumită conduită, de a pretinde subiectului pasiv o conduită corespunzătoare, iar în caz de nevoie, de a solicita concursul forței coercitive a statului”.

^[2] BOBOȘ GH., *Teoria generală a statului și dreptului*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1983, p. 226-227: „Obiectul raportului juridic de constrângere îl constituie sancțiunea juridică. Aplicarea sancțiunii normelor juridice nu are ca rezultat numai restabilirea ordinii de drept încălcate prin fapta ilicită, ci și întărirea legalității. Sancțiunea are un dublu rol, educativ-preventiv și represiv-intimidant, rol ce se exercită atât asupra autorului faptei ilicite, cât și asupra celorlalți participanți la raporturile sociale. Sancțiunea juridică, fie că se referă la persoana autorului faptei ilicite, la bunurile acestuia sau la valabilitatea unor acte juridice, reprezintă întotdeauna înfăptuirea constrângerii de stat, cu toate consecințele pe care statul le impune celui vinovat”.

^[3] CHIRICĂ D., *op. cit.*, p.73-74: „Potrivit literaturii de teorie generală a dreptului, raportul juridic stabilit prin săvârșirea unei fapte ilicite este un raport juridic de constrângere, care se naște între stat și făptuitor, căci sancțiunea juridică se aplică întotdeauna în numele societății reprezentate prin organele de stat, așa

În prima fază, raportul de constrângere ar fi doar potențial.

A doua fază se desfășoară atunci când făptuitorul nu înțelege să facă reparația cerută de către partea vătămată.

În această fază, subiectul activ al raportului juridic de constrângere potențială va apela la organele statului, cărora le va cere:

a) să stabilească drepturile și obligațiile părților;

b) să i se asocieze sau să i se substituie, ca subiect activ al raportului juridic (tipic) de constrângere;

c) să impună autorului încălcării sancțiunea care se cuvine.

În această teorie se susține că „*în domeniul dreptului civil, raportul juridic de constrângere care duce la aplicarea sancțiunii nu este un raport tipic, între stat și făptuitor, în care constrângerea de stat este doar potențială, ci este, de cele mai multe ori, un raport între partea lezată și făptuitor, în care constrângerea de stat este doar potențială*”.

4. În concluzie, se susține că **sancțiunea juridică**, ca element al unui raport juridic concret, „*ne apare ca fiind obiectul raportului juridic de constrângere care se naște ca urmare a săvârșirii unei fapte ilicite*”^[1].

Încât subiectul activ al acestui raport juridic este statul, îndreptățit să aplice și să impună executarea sancțiunii, iar subiectul pasiv este autorul faptei ilicite, obligat să suporte sancțiune (...). Trecând, acum, de la rezultatele cercetărilor de teoria generală a dreptului la domeniul dreptului civil, trebuie să observăm că, în acest domeniu, săvârșirea unei fapte prin care se încalcă norme de drept civil nu dă naștere, întotdeauna, în mod *direct, nemijlocit și obligatoriu*, unui raport juridic de constrângere *tipic*, stabilit între stat și autorul încălcării; de cele mai multe ori, încălcarea unei norme de drept civil nereprezentând un grad de pericolozitate socială suficient pentru a justifica intervenția din oficiu a statului pentru sancționarea sa, acest tip de raport de constrângere rămâne doar unul virtual (posibil), a cărui concretizare depinde de stăruința părții vătămate, care poate să renunțe la concursul forței de constrângere a statului (...) raportul juridic de răspundere (și implicit de constrângere), specific ramurii dreptului civil se naște, și el, din chiar momentul săvârșirii faptei ilicite (încălcarea normei), numai că el se naște între autorul încălcării și partea vătămată prin încălcare, ca un raport juridic de constrângere potențială, în cadrul căruia cel lezat prin încălcare are (ca subiect activ) dreptul de a cere, în primul rând, autorului încălcării, reparația corespunzătoare (reparație în sensul cel mai larg, incluzând, practic, oricare dintre sancțiunile specifice civile corespunzătoare diferitelor fapte ilicite, iar autorul faptei are, ca subiect pasiv, obligația de a aduce această reparație (adică de a suporta sancțiunea civilă adecvată) în conformitate cu prevederile legii sau ale convenției dintre părți”.

[1] CHIRICĂ D., *op. cit.*, p. 75.

„Ca element al unui raport juridic de constrângere concret, sancțiunea juridică – și, implicit, sancțiunea de drept civil – ne apare ca fiind obiectul raportului juridic de constrângere^[1](...)”.

Afirmația potrivit căreia sancțiunea de drept civil ar reprezenta obiectul raportului juridic de constrângere permite două concluzii, și anume:

1. *dacă sancțiunea apare ca o prestație de care este ținută autoritatea publică, această prestație este condiționată de dovada existenței faptului ilicit și a consecințelor sale juridice;*

2. *dacă sancțiunea, în calitatea de prestație, este obiect al raportului juridic de constrângere, atunci actul juridic, în mod direct, și efectele actului, în mod indirect, reprezintă obiect derivat al raportului de constrângere și obiect al prestației, respectiv al sancțiunii nulității.*

Nu credem însă că organele statului, în speță o instanță de judecată, s-ar putea asocia și, cu atât mai puțin, s-ar putea substitui părții lezate. Unei asemenea situații i se opune obligația de imparțialitate, de care este ținută o instanță de judecată.

5. Referindu-se la **constrângerea juridică**, profesorul Mironescu arată că aceasta este „un mijloc de a împiedica și reprima”^[2] încălcarea normelor juridice.

Ea, *constrângerea juridică*, este justificată și necesară, pentru că înfrângerea normei juridice ar duce la dezagregarea societății, motiv pentru care nu se poate lăsa respectarea normelor de drept la bunul plac al persoanelor, în condițiile în care orice normă de drept apare ca o îngădire a libertății persoanelor, în interesul conviețuirii sociale.

Ideea de constrângere juridică, susține autorul, implică o autoritate publică și intervine numai când este necesar, deși este posibilă totdeauna.

În opinia aceluiași autor, „*exercitarea unei coercițiuni juridice private nu este posibilă, pentru că această constrângere trebuie să emane numai de la o autoritate publică (...). Mijloacele de constrângere prin care se impune realizarea dreptului constituie ceea ce se cheamă sancțiunile dreptului*”^[3].

Se mai arată că, singură, constrângerea juridică nu este îndestulătoare pentru a se asigura eficacitatea deplină a regulilor de drept și că la realizarea regulilor de drept contribuie forța morală a normelor de drept, care ar decurge din asentimentul cetățenilor.

[1] CHIRICĂ D., *op. cit.*, p. 75.

[2] MIRONESCU G.G., *op. cit.*, p. 58.

[3] *Idem*, p. 60.

„În imensa majoritate a cazurilor, normele dreptului se respectă și se realizează numai grație autorității lor morale^[1]”. **Autoritatea morală** a normelor de drept s-ar întemeia pe:

- a) respectul față de puterea sau față de autoritatea de la care emană normele de drept;
- b) regulile de drept, care trebuie să dea satisfacție intereselor societății;
- c) utilitatea socială a normelor de drept;
- d) acordarea satisfacției sentimentului ori ideii de justiție.

Teoria profesorului Mironescu scoate în evidență **două faze ale constrângerii juridice**, și anume:

a) o primă fază, care ar consta, de fapt, într-o constrângere morală, când realizarea regulilor de drept se face de bunăvoie de către toți cetățenii; și

b) o a doua fază, care implică forța materială a organelor statului, îndreptată numai împotriva acelor care au contravenit regulilor dreptului.

Teoria despre constrângerea juridică nu răspunde însă la întrebări cum ar fi:

– în ce calitate și în ce temei organele publice ale statului devin subiect activ într-un raport juridic concret de constrângere?

– în ce temei organele publice ale statului aplică sancțiunea juridică?

– dacă aplicarea unei sancțiuni de către organele statului reprezintă o prestație, deci obiectul unei obligații, atunci ar trebui să existe, corelativ, un drept subiectiv?

– care este dreptul subiectiv în temeiul căruia partea lezată poate cere organelor statului îndeplinirea obligației corelative?

6. Expresia „sancțiune juridică”, predicată cu termenul „civil”, face posibilă o delimitare a sancțiunilor stabilite prin normele de drept civil de celelalte sancțiuni juridice, stabilite prin alte tipuri de norme de drept (de drept penal sau de drept administrativ).

În doctrina civilă s-au reținut mai multe **trăsături** ale sancțiunilor de drept civil, dintre care, pentru sancțiunea nulității, reținem: a) natura civilă; b) natura legală; c) caracterul represiv; d) caracterul reparatoriu; e) caracterul variat etc.

Natura civilă a sancțiunilor rezultă din *încălcarea unei norme de natură civilă*. De exemplu, nulitatea, ca sancțiune juridică, este

[1] MIRONESCU G.G., *op. cit.*, p. 66-67.

reglementată în mai multe ramuri de drept, cum ar fi în: dreptul civil, dreptul procesual civil, dreptul muncii etc. Ea este de natură civilă numai atunci când regula de drept încălcată este de aceeași natură.

Natura legală a sancțiunii nulității rezultă din *reglementarea expresă a acestui tip de sancțiune în normele dreptului pozitiv civil*.

Caracterul represiv este propriu tuturor sancțiunilor juridice. În doctrină, s-a susținut opinia potrivit căreia, în dreptul civil, sancțiunile nu ar fi în mod necesar represive^[1] și că, în cazul răspunderii obiective, sancțiunea ar avea mai degrabă un caracter reparatoriu.

În cazul nulității, noi susținem deopotrivă **caracterul represiv și cel reparatoriu**. Astfel, potrivit art. 1254 C.civ. 2009, contractul lovit de nulitate se consideră că nu a fost niciodată încheiat, iar desființarea contractului atrage, în condițiile legii, și desființarea actelor subsecvente. În plus, prin desființarea contractului, fiecare parte este ținută să restituie celelalte părți prestațiile permise.

Rezultă că nulitatea are atât caracter represiv, *desființându-se actul juridic și efectele sale*, încheiat cu încălcarea legii, cât și caracter reparatoriu.

Caracterul variat este propriu atât sancțiunilor stabilite prin norme de drept civil, cât și sancțiunii nulității.

Codul civil reglementează mai multe tipuri de sancțiuni, cum ar fi: nulitatea, rezoluțiunea, rezilierea, inopozabilitatea etc.

Și nulitatea, ca sancțiune juridică, este de diverse tipuri. Astfel, în Codul civil întâlnim *nulitatea absolută și relativă, nulitatea expresă și virtuală* etc. Toate acestea dovedesc o diversitate a formelor de nulitate.

Cunoștințele actuale despre nulitate nu au fost un „dat” încă de la începutul folosirii acestei noțiuni ca sancțiune de drept civil.

Ceea ce susținem astăzi, prin nulitate, este rezultatul unui proces îndelungat, de confruntări teoretice și practice despre proprietățile acesteia.

În decursul timpului, au existat perioade în care identitatea nulității a fost controversată, fiind considerată sinonimă cu noțiunea de „inexistență”.

Și în prezent există atât opinii^[2] în doctrina de drept privat, cât și dispoziții de drept care susțin fie inexistența juridică a actelor, fie că inexistența ar fi un element intrinsec actului juridic.

[1] CHIRICĂ D., *op. cit.*, p. 80.

[2] RĂDUCAN G., *De la nulitatea clasică la noile nulități de interdicție și de protecție* (articol blog personal); în articol se afirmă, cităm: „Inexistența ar trebui

Pare, deci, că nu a încetat controversa între sancționarea actelor juridice cu sancțiunea nulității și lipsa necesității sancționării unor acte materiale, pentru că acestea nu ar fi existat juridic.

7. În cercetarea pe care dorim să o întreprindem asupra noțiunii de „nulitate”, ca sancțiune de drept civil, și a criteriului în raport cu care sancțiunea nulității este împărțită în nulitate absolută și nulitate relativă, ne propunem să cercetăm și să stabilim perioada în care noțiunea a fost folosită în domeniul dreptului, originile acestei noțiuni în dreptul român, evoluția teoriei nulității actului juridic în raport cu evoluția teoriei actelor juridice inexistente, precum și adoptarea în Codul civil a interesului în calitate de criteriu de împărțire a nulității în nulitate absolută și nulitate relativă.

De asemenea, ne propunem să cercetăm opiniile unor personalități din domeniul dreptului civil cu privire la nulitatea actelor juridice.

Totodată, vom cerceta modul în care se prezintă teoria nulității actelor juridice în reglementarea din Codul civil în vigoare din perspectiva interesului ocrotit, asemănările și deosebirile cu alte sancțiuni de ineficacitate a actelor juridice, precum și cauzele care atrag sancțiunea nulității.

În final, ne propunem să cercetăm funcția pe care sancțiunea nulității o îndeplinește în cadrul unui raport juridic concret de constrângere.

---

privită ca un element intrinsec al acțiunii în nulitate”; HUGUES ADIDA-CANAC M., *Actualité de l'inexistence des actes juridiques*, care afirmă că: „D`une réalité intellectuelle, l'inexistence devient une réalité pratique incontestable” (Dintr-o realitate intelectuală, inexistența devine o realitate practică incontestabilă); POPESCU I.O., *Privire comparativă asupra inexistenței juridice și absenței juridice ca idei producătoare de efecte juridice*, care afirmă că: „Anteproiectul de Cod european al contractelor consacră principiul inexistenței actului juridic civil în art. 137-138”.

1. Nulitatea

1.1. Nulitatea în dreptul roman

8. O cercetare a conceptului de „nulitate”, ca sancțiune de drept privat, nu poate începe decât de la dreptul roman. Un demers de localizare, în timp, a folosirii termenului de „*nulitate*” necesită, mai întâi, observarea **modului în care dreptul roman a fost împărțit** de către diverși romaniști, cercetători ai acestui drept.

De exemplu, Pierre Willems^[1] face o împărțire a dreptului roman, după criteriul organizării puterii executive, în:

a) epoca roială (epoca regalității), denumită și „perioada patricienilor”, perioadă cuprinsă între 753 î.Hr., când se susține că a avut loc fondarea Romei, și 510 î.Hr., când a avut loc organizarea Romei și a teritoriilor sale în Republică;

b) epoca Republicii, perioadă cuprinsă între 510 î.Hr. și 27 î.Hr.; și

c) epoca Imperiului, perioadă cuprinsă între 27 î.Hr. și 476 d.Hr., anul căderii Imperiului Roman de Apus.

Jean Gaudemet^[2] structurează dreptul roman, după criteriul evoluției acestuia, în:

a) perioada veche a dreptului roman, cuprinsă între 753 î.Hr., considerat anul în care a avut loc fondarea Romei, și 27 î.Hr. (această perioadă, după criteriul organizării puterii executive, cuprinde epoca regalității și epoca Republicii);

b) perioada clasică a dreptului roman, cuprinsă între 27 î.Hr. și 284 d.Hr., cunoscută și sub denumirea de „perioada principatului” (această perioadă, după criteriul puterii executive, este parte din epoca Imperiului); și

c) perioada postclasică a dreptului roman, cuprinsă între 284 d.Hr. și 476 d.Hr., cunoscută și sub denumirea de „perioada dominatului” (și această perioadă este parte din epoca Imperiului).

---

[1] WILLEMS P., *Droit public Romaines*, Ed. Louvain, Paris, 1872, p. 1.

[2] GAUDEMET J., *Les institutions de l'Antichité*, Ed. Montchrestien, Paris, 2002.

Dreptul roman ar mai putea fi împărțit, după criteriul tipului de procedură folosit, în:

a) procedura legisacțiunilor, perioadă cuprinsă de la fondarea Romei și până la adoptarea *Lex Iuliae iudiciariae privatorum*^[1], adică între 753 î.Hr. și circa 149-126 î.Hr. din epoca Republicii, respectiv până la *Lex Aebutia*;

b) procedura formulară^[2], introdusă prin *Lex Aebutia*, perioadă cuprinsă între circa 149-126 î.Hr. și până la mijlocul părții a doua a secolului al III-lea d.Hr., ce cuprinde o parte din epoca Republicii și o parte din epoca Imperiului; și

c) procedura extraordinară, care a apărut la începutul Imperiului sub formă de excepție, motiv pentru care a fost numită *extraordinem*.

Procedura formulară a fost folosită până spre sfârșitul secolului al III-lea, concomitent cu procedura extraordinară, perioadă după care procedura extraordinară o înlocuiește definitiv.

1.1.1. Începutul folosirii noțiunii de „nulitate” în dreptul roman

9. Nu există un punct de vedere comun despre începutul folosirii noțiunii de „nulitate” în dreptul roman, ca sancțiune de drept privat.

Într-o primă opinie^[3], se arată că nulitatea, cu semnificația de „sancțiune de drept privat”, a fost folosită de pretorul Paul, care ar fi întocmit o acțiune în nulitate în timpul Republicii (510 î.Hr. - 27 î. Hr.).

^[1] *Lex Iuliae iudiciariae privatorum* a eliminat procedura legisacțiunilor. Au rămas folosite totuși *actio sacramenti* și *actio damni infecti*.

^[2] CICERO M.T., *Despre îndatoriri*, Ed. Științifică, București, 1957, p. 182-183. Nu era nevoie de un text de lege în judecățile care se făceau după formula „cu bună-credință”. Cuvintele acestea au foarte mare valoare în procese în care judecata face apel la ele. Hotărârea în materie de dotă la despărțirea dintre soți se face după formula „atât cât este cinstit și drept”, iar în procesele judiciare după cuvintele „ca între oameni cinstiți”.

^[3] DANIELOPOLU G., *Fragmente Juridice*, Ed. Tipografia Curții regale, București, 1891, p. 340-341. „Deja pretorul Paul, în timpul Republicii, în ce an anume nu se știe, întocmește o acțiune prin care se permitea creditorilor a rescinde, a anula, actele făcute în fraudă lor de către debitor. Această acțiune este reală, consideră actul ca nefăcut, proprietatea sau dreptul real condat ca făcând încă parte integrantă din patrimoniul debitorului, de câte ori debitorul transmisese proprietatea sau un dezmembrământ al dreptului de proprietate în paguba creditorilor săi. (...) Legea Aelia-Sentia a făcut mai mult decât a îndrăznit să

Într-o a doua opinie^[1], se arată că romanii au cunoscut, deopotrivă, cele două feluri de nulitate, dar nu au făcut o distincție netă între nulitățile absolute și cele relative și nici între cele care derivau din dreptul civil sau din dreptul pretorian. De asemenea, se afirmă că au cunoscut *distincția dintre nulitate și inexistență*. Se dă, ca exemplu de nulitate absolută, cazul în care o femeie a făcut o intercesiune contrară senatului Velléien^[2] (54 d.Hr.).

Édouard Cuq afirmă că nulitatea, ca sancțiune de drept privat, a apărut în ultimele secole ale Republicii și că această sancțiune se caracterizează prin simplitate și eficiență^[3]. El își susține opinia cu următoarele exemple de legi: *Legea Cicerai*a, *Legea Voconia*^[4],

facă pretorul. Ea a declarat manumisiunile făcute în fraudă patronului sau ale creditorilor nule de drept”.

^[1] CUQ É., *Manuel des Institutions Juridiques des Romains*, Ed. LGDJ, Paris, 1928, p. 125-126. „Les Romains n'ont pas marqué nettement les différences qui séparent les diverses sortes de nullité, ni même celles qui dérivent du droit civil ou du droit prétorien. Cependant la distinction des actes nuls et inexistantes ne leur est pas inconnue (...) Aux derniers siècles de la République apparaît un nouveau mode de sanction, dont l'application est restreinte aux lois aux actes juridiques. (...) L'acte juridique fait contrairement à la loi est frappé de nullité. Cette sanction est à la fois plus simple et plus efficace”. (Romanii nu au marcat clar diferențele care separă diversele feluri de nulitate, nici măcar pe acelea care derivă din dreptul civil sau din dreptul pretorian. Totuși, distincția dintre actele nule și inexistente nu le era necunoscută (...)) În ultimele secole ale Republicii a apărut un nou fel de sancțiune, a cărei aplicare a fost restrânsă prin legi la actele juridice (...) Actul juridic făcut contrar legii este lovit de nulitate. Această sancțiune este în același timp cea mai simplă și cea mai eficace” (trad. n.).

^[2] *Digeste XVI, 1.2.* (trad. LASSART Y.), *Sénatusconsult Velléien asupra incapacității femeii*, anul 54 d.Hr. Asupra raportului consulilor Marcus Silanus și Velléius Tutor referitor la contractele prin care femeile se obligă pentru altul, Senatul a decis că, atunci când o femeie a împrumutat sau răspunde pentru altul, deși se pare că legile vechi au decis că, în acest caz, creditorul nu ar putea să intenteze util nicio acțiune reală sau personală, judecătorii în fața cărora sunt aduse aceste afaceri trebuie să execute voința Senatului în această privință. 1. Este interzis femeilor să intervină în orice tip de afacere sau contract, fie pentru bărbați, fie pentru femei. 2. Femeia care s-a obligat să-i plătească pe copiii săi, în locul tutorelui, nu se poate prevala de beneficiul senatusconsultului (trad. n.).

^[3] CUQ É., *op. cit.*, p. 126.

^[4] *Lex Voconia* (adoptată cca. 169 î.Hr.) a interzis instituirea unei femei ca moștenitor testamentar de către un proprietar ce are proprietăți de peste 100.000 sesterți, testamentul fiind lovit de nulitate.

Legea Cornelia de adpromissoribus, Legea Aelia Sentia^[1] și *Legea Fufia Caninia*^[2].

Într-o a treia opinie^[3], se arată că, în perioada organizării judiciare primitive a dreptului roman, singura concepție despre actele juridice care contraveneau regulilor dreptului a fost aceea de a le considera inexistente și că termenul „*nullus*” desemna, în înțelesul său primitiv, ideea de inexistență.

Rafael N. Petroniu susține că noțiunea de „*nulitate*” a început să fie folosită în perioada legisacțiunilor, în cazurile judecate excepțional (*extraordinem*), și că o folosire curentă a acestei noțiuni a fost posibilă numai în procedura extraordinară.

Într-o a patra opinie^[4], se afirmă că sancțiunea nulității unui act juridic nu putea apărea decât odată cu apariția actelor scrise și din ziua în care jurisprudența a reușit să-și impună puterea.

---

^[1] *Lex Aelia Sentia* (adoptată în 4 d.Hr.) a reglementat eliberarea de sclavi. Legea a interzis emanciparea sclavilor în situația în care scopul liberării lor a fost de a se frauda creditorii stăpânului de sclavi (*frauda creditorilor*).

^[2] *Lex Fufia Caninia* (adoptată în 2 d.Hr.) a limitat, din punct de vedere numeric, numărul de sclavi ce puteau fi emancipați de către stăpânii lor. De exemplu, cel care avea trei sclavi putea emancipa doar doi dintre ei. Orice emancipare peste numărul permis de lege era interzisă.

^[3] PETRONIU R.N., *Teoria actelor inexistente*, Ed. Tipografia Estetica Grafică, București, 1938, p. 23-25: „Organizarea judiciară romană primitivă este cea mai bună dovadă că, la origine, singura concepție normală a nevalabilității actelor juridice, care contraveneau la regulile de drept, era inexistența. (...) Nulitatea (în sensul pe care acest cuvânt l-a dobândit cu timpul) este dimpotrivă o operațiune judecătorească, care constă în a desființa un act realmente încheiat și, eventual, în a repune lucrurile în starea în care se găseau înainte de facerea actului. Ea este, deci, un concept mai rafinat, susceptibil de mai multă maleabilitate în aprecierea gradului de defectuozitate a actelor juridice (...). Un astfel de concept nu poate fi decât rezultatul lent al unor îndelungate experiențe, ceea ce implică un însemnat progres în știința dreptului și, deci, o manifestare târzie a conceptului în forma sa evoluată. În timpul procedurii legisacțiunilor și a formulei, această noțiune nu se putea manifesta decât în cazurile judecate excepțional, *extraordinem*, unde puterea de anulare este indiscutabilă (...). O manifestare curentă a noțiunii de nulitate nu putea fi, deci, compatibilă decât cu o procedură modernă, cea extraordinară (...).”

^[4] LUTZESCO G., *Théorie & Pratique des nullités*, Ed. Société Anonyme, Paris, 1938, p. 46: „(...) il est facile de déduire que la nullité ne pouvait apparaître qu'avec conception matérielle de l'acte juridique, c'est-à-dire avec l'apparition de l'acte écrit, ce qui se passera au jour même où l'interprétation abstrait